

Амн болгъна тоод мах, тос болн ус гаргългъар, Америкин Соединенн Штатсиг өөрхи джилмүдин эргцд күцджд авхмн

РСФСР-н Барун-Ар үзгин областсын болн автономн республикени селанэ эдл-ахууд көдлächрени, Ленинград балгъснд 1957 джилни майни 22-т болсн совещань деер үр Н. С. ХРУЩЕВИН келсн үг

Урмуд! Минн нерн деер кесг цаасд ордж ирв. Тер цаасд, колхозмудни ахлачир, агрономс, талдан чиги көдлächр, зарм сурврмуд тавад, тедид хару бгтхэ гидж сурджацхана. Зарм сурврмуднь зовар ик өнг бгдх чинртэ, тединнь саянар шүүджд түүлинь медх кергтэ. Улгүрнь, эн зонд бйах колхозмудар күч-көлсиг бұр-дхлин туск, спецалистир болн колхозмудни ахлачирт ягджд олв бгхин туск, нань чиги төрмүд. Энүнэ тускар санджд тоолад, тавгдсн төрмүдиг шүүджд халах кергтэ.

Богънь баг молдудар дүү-ургьд одсн газрмудни агьуг колхозин газрин тоогъяс гаргългъид болгъах, колхоз болгъна газриг кергтэ диг-дарагъин олдж, ургъсн богънь баг молдас цеврлдж, цевр-цевр кевар тер газрмудиг барджд эдлгъид төрин уршгн баянэ.

Аш сүүднй, даки нег төр баянэ. Горьковск, Арзамасск хойр областиг негдүлхмн гисн селвиг новгородцирт тавсгджд, тегад тедн маниг бас талдан областгяй негдүлдж болшгов гидж сурад, бийдэн байн күрг хяаджд, Ленинград тал халайднй. (Иналдэн). Болв, үүрмүд, күргити бас шалгъмтха. Саянар, тоолнав, келх күүкни авдрт ю бйахинь халайнв гидж энти келдйнй. (Иналдэн). Унйа тускар ю келжд болх? Уүрмүд, новгородцир, бийдн невчк тандж авти, авдран невчк дүүр-држд авти. (Иналдэн). Тер учрар, эн төриг хагъхадан адгъ-хмн биш. Түрүлдэ эврэн сув-селвгн авлщхати, эдл-ахугъ-ан ясуулджд авти, хбнандэн тингид негдүлснй деер чиги болад бйах.

Эн ордж ирсн сурврмудас ним аш келх зөвтэн, эврэн ил-дэд гарч ириэ: КПСС-н ЦК-н Российск Федерациар бйах бю-роп сурврмуд, селанэ эдл-ахун органд көдлächр эн зонд онг-ган икар бгдххэ зөвтэ. Эн зонд эврэ оньчта, эврэ джаньгьрта, онг цугтнй тегишджд алацү-лдж болшго, эн төрмүдиг ха-гълх дашкан баянэ, болв эд-ни хагълх кергтэ. (Альх таш-дан).

Уүрмүд! Сүл сармудин эр-дл межобластной совещаньс болад, тер совещаньс деер орн-нутгин селанэ эдл-ахууд делгрүлгъни туск төрмүд та-вджд күндүдхэв. Эн иир дегд гидж соньн совещаньс болв,

гурви джил урд мана келг совещаньсар болхла, эн сове-щаньс ик гидг оньчта болгъхав гидж келх дурн күрнэ. Босджд келсн улсин үгмүдт төрүц оньгстан төрмүд тавгдлжэн. Тер улс, эврэннь чидлдан ил-лтэ бйахнь медгдв, тедн келджд медүлсн дилврмүднй, даруд күцэхар темдлджэх зурань болхла, урдинь кесгнй нам саян-дан санджд чиги чадшго бйа-сми. Энни, партин, цуг советск олиамтна ик дилвр.

Мана орн-нутгин селанэ эдл-аху ода саянар бодлджанй, болв, улм урмдтагар көдл-лэх кергтэ. Колхозмудин кү-чнь батрад, колхозмудин эл-уушнй беджахэс иштэ, урдинь балгъсд орад йовджд одхаси кесг крестьянс харү селанүр харджд ирцэхэ гидж келсиг ним совещаньс деер би бас сонь-слжавв. Харү ирджэх колхоз-ини чледүдиг нам орулдж авд-ган уурсн чиги колхозмуд баянэ, юнъгад гихлэ, көдлмш-чирин күчнь тинм колхозд бийсасн үлү болджана. Тадна зарм үүрмүдти болхла, колхозмудт күн күртдлжэхш, ба-гъчуд деревньд дурта бишар үлдхэнэ гиджд босджд, заргъ барджд келхэв. Иим икар болдждак бргмджин иүүрт, ард хойрлжд йовх колхозмуд, рай-одс, областьс бидн бйаалгъл-чадшговдн. Тедид цуг эв-аргъ-арнь дөн-нодк болад, мана агъу ик орн-нутгин цуг зон-син колхозмуд болн совхоз-муд дилвртэ кевар бсджд брг-длджиг күцх кергтэ.

Уүрмүд! Мана промышлен-ность саянар көдлджанй, болв, эн улм деерар көдлдж чадхмн. Промышленность болн тосхлат залгъгн оньгдарулджд ясуул-хин тускар СССР-н Деел Со-ветин батлдж авсн шиндвр туудлджч чинртэ. Тер шинд-врмүд күцалгън манд эконо-мическ ик гидг олз-орш ору-лдж, көдлмшч классин твор-ческ шунлтиг болн селвариг улм бодлүхмн. Промышлен-ность ик гидг көрнөсг илткгджд немдхмн. Эн тоот цугъар, эдл-ахуг саянар, арвар бсгджд, спе-циализац болн кооперировань келгъгн саянар күцэх, бас тер мет производствиг автома-тизац келжд, күч-көлснй гар-гълтиг бодлүлгъл күцх, гар-гълджд эд-таврин усини кимд-рулдж, чинринь ясуулх аргъ манд бгхмн. Промышленность залгъгн оньгдарулджд ясуул-чынэ-эдл-ахуг гарлгънд гар-рдг бюрократическ йовдлмү-диг уурулх дөнгън күргхмн.

Промышленности ик центр болгч, инженермүдин, техни-күдин, көдлмшчирин сян мед-рлти кадрмудта Ленинградиг авад хлэй. Министерствс болн

ведомствс эднэ предприятиесиг гардлгънд гаргълджд хадждгър дуту-дундсиг зааджд эдн келд-гив багъ биш, Министрнь Мо-сквад баянэ, эднэ келсиг сонь-сдждахш. Ода ясрх зөвтэ—про-мышленностиг залгъгн произ-водствд бөрдх, баярн газрин партини комитетсин болн проф-союзирин чинрн бөдлх. Энүнд, тер гемтэ гиджд заадг аргъ уга, гарси дуту-дундсиг бий деер-ранн авх кергтэ болджд гарх. Тер учрар, предприятиесин көдл-гънд тасрхан уга оньг бг-лгджд, гардлгънй болхла—тус-лнч, чик болх—керг күцэхд эн тоот цугъар олзта бол мбн.

Производствин бурдлгъгнй ясуулгдхла, көдлмшч күнч үлү сулдж гарх, тер цагт нег балгъсн талдан балгъсдт дөнъ болджд чадхмн. Ленинград эвр-ранн сян медрлтэ көдлмшч-ирэсн зарминь сулджлдж, шин райодт бгх зөвтэ гиджд би тоол-джанав. Шин райодсин төлэ ленинградцир эврэннь багъч-удасн бас зарминь бгч чадх гиджд сангднэ. Революционн, дайч болн күч-көлсн зань-бйаарин янд сургъгджд бег-гисн эдн, индустриальн Ленин-градцин цементар талдан балгъ-судлин баахн наста көдлмшч-нриг политическ ганьнджд ба-тлх.

Орн-нутгт индустриализац кехмн гисн Ленинэ заавриг Советск Союзин Коммунистич-еск парть эврэннь политикдан чангъ кевар күцалжд йовна. Энүнэ тускар урдинь келдг бил-дэвдн, энүнэ тускар КПСС-н XX съездин шиндврмүдт эркин күчтэгъар лавлдж келдсн баянэ. Ленииск эн хаалгъар парть цааранднь чиги йовхмн.

Орн-нутгт индустриализац кехд залгъсн партин политиг-ни советск олн-амгс чик гиджд нег дуугъар доньнджэ-цхэнэ. Болв зуг, эн политик империалистическ госуларств-син хоолднй көдлннь теелгдлэ баянэ, тегад тер госуларствс мана политикни бмнэс зогсг-го дэврлгъ кегад бйахэнэ. Мана хаалгъгн хадждгър гиджд бурушахларн тедн, Советск Союзин олн келн амгсин сй хй-аджэх уршгар бурушадждак бй-адл гаргълхана. Промышлен-ность мана гаргълджд мбнчн, олн-амгнд кергтэ тоотэд-тавр гаргългъгн бргджүлх, селанэ эдл-ахуг бргджүлх аргъ эс бгчэнэ гих бйадлгъгъар, тер учрар хот-хоолар олн-амгнй күцдн саянар теггдг аргъ уга болджана гих бйадлгъгъар империалистир хорджд кел-чэнэ.

Тер пропаганда, хбннэ арс-көдлрсн чон болдждак совет-ск улс кезанй йилгъад меджд оркала. Мана орн-нутгин ху-

вин тускар, мана олн-амтна хувин тускар капиталистир саяннь зовдждахш. Индустри-ализац келгънэ политик, ик күчтэ промышленность гар-гългън, мана орн-нутгтгн ка-питалистическ орн-нутгн бл-матгъяс гетлгисид тедн зовджд-цхана. Эн тоот капиталисти-рин сүмсинь авад, чирүлэд бйахэнэ. Индустриализац кес-син учрар бидн эркин күчтэ айрмтэ болджд чадал, тер айр-мдэн бдгтэ цагин селм кеджд бгдэ, мана меджасн амгс көндөджд чадшго болсиг тетт-гн империалистир медлжэ-цхэнэ. (Альх ташлдан).

Болв, мана парть кезад чиги, олн-амтна эдл-ахун делгрүл-тин нег халхиг талдан халха-л харшлулдж збрлцүлдмн биш. Социалистическ индустриали-зацар түшг авн бйаджд бидн гинин промышленность болн се-ланэ эдл-аху делгрүлх төр-мүд күцэгъа билэвдн, селанэ эдл-аху делгрүлгго бйаджд, гини промышленностиг бодлү-лдж болшговъинь медэ билэ-вдн. Эн ил төр болджана. Болв, баячудан экономистир, маниг бурушахар чирмалдэд, олн-амгнд кергтэ эд-тавр гар-гългънд, маниг дурго болджа-на гиджд тедн хйакрлдж билэ. Ода мана орн-нутгт, мах, ус, тос, нань чиги эдл-ууш гар-гългъгн ик гидгяр бсглгънүр олн-амгна йовдлд орсн саам-ла, амн болгъна тоод малас авдг эдл-ууш гаргългъгар Аме-рикин Соединенн Штатсиг да-рук бөрхн джилмүдт күцад авчкх цуг аргъ Советск орн-нутгт үдсн медхлэрн, тедн ямаран дуугъар дуулдхча-хинь медхлэ соньн болхмн.

Индустриализац келгънэ де-нинск политик күцэсн төлөдэн мана орн-нутгт ик байн ашинь бйрджанй. Социалистическ ин-дустриализацар түшг авч, КПСС-н ЦК болн СССР-н правительство, селанэ эдл-ахуг бодлүлгънэ туск кесг зүсн төрмүд батлдж авч, күцалджд чадхав. Америкин Соединенн Штатст эндр бдр амн болгъ-на тоод ямаран ик мах, ус, цагъан тос гаргългъ болна, тинм икар бас бидн гаргългъ болдгиг күцх төриг, социа-листическ индустриализацар түшг авч ицгтэгъар бмнэн та-вдженйавдн.

Мана орн-нутгт селанэ эдл-ахун гаргълтиг үзүлдж медүл-гч зарм то заах эбиг нанд блгтн. Малас гардг эдл-ууш эн джил белджд, хулджд авл-гън нидн джилйакэс деерар йовджд йовна, нам деер гиджд келсн багъ, ик гилгяр деерар гиджд келх кергтэ.

1957 джилни январин 1-ши-нэс авн майни 1-шин күртл

689 миньгън тонн махн селд-гджд авгдв, 1956 джилни май-ни 1-шин күртл 466 миньгън тонн белдгдсн бйасмн, тегад 1957 джилни дөрвн сарин эр-гцд, 1956 джилни дөрвн сарин эргид бйасар дуньгүлүлхд, 223 миньгън тонн махн икар белд-гджд, эс гиджд 48 процент бсджд. (Альх ташлдан).

Тингчакд тегад, мах белдхд эн цаг багъ олзта цаг болджа-хиг темлглх кергтэ, юнъгад гихлэ, мах белдлгън дангъин джилни хойрдгч брөлд икар кегднэ. Кермджен мана орн-нутгт джилни түрүн брөлд ним ашмуд күцсн болхла, цааранднь бидн улм ик дил-врмүд бархин темдг эн болд-жана.

1957 джилни майни 1-шин күртл 3 сая 967 миньгън тонн усн белдгдлжд. 1956 джилни майни 1-шин күртл 3 сая 176 миньгън тонн белдгдсн бйа-сми. Тегад 1957 джилни дөрвн сарин эргцд, 1956 джилни ним цагин эргидтэ дуньгүлүлхд, 791 миньгън тонн усн икар белд-гджд, хулдгджд авгдсн болд-джана, эс гиджд 25 процент бсджд. Эн ик гидг соньн то.

Сүл джилмүдт ямаран аш-муд күсиг ним то бас медүл-джанэ: орн-нутгт ус гаргългън цугъар 1956 джил, 1953 джил-инклэ дуньгүлүлхлэ, 35 про-цент бсджд, тер тоод колхоз-мудар болн совхозмудар бол-хла—76 процент; малас гардг тосн—45 процент бсджд. Зарм республикэс болн областьс айртэ кевар уралан йовджд одхав.

1956 джил ус гаргългън, 1953 джилинклэ дуньгүлүл-лэ, ним болджана:

Эдл-ахун цуг катэ-горисар	Колхоз-мудар
Украинск обл.	155 проц.
ССР	242 проц.
Молдавск обл.	175 проц.
ССР	302 проц.
Воронежск обл.	171 проц.
	374 проц.
Московск обл.	125 проц.
	182 проц.
Рязанск обл.	144 проц.
	302 проц.
Калининградск обл.	136 проц.
	190 проц.

Эн тоод байрлал уга чиги бйаджд болшго. Урдинь бйасн бйадлгн авад халахлэ, госу-дарствин белджд авгд хот-хоолин ут-тооднь колхозникү-дин гер-бүлэс авдгднй зовар ик болд бйасмн, тинм йовлд социалистическ эдл-ахууд ик тааслт уга болдджана. Орн-нут-гин селанэ эдл-ахууд ода ямр сян ясуулгън гарсинь бийсти үзчхаджанй. Орн-нутгн хот-хоолар теглгънд социалисти-ческ сектор йилгъч орм эзлв

(Цааранднь 2-ч халхд).

Амн болгъна тоод мах, тос боли ус гаргългъар, Америкин Соединени Штатсиг өөрхи джилмүдин эргцд күүцдж авхмн

РСФСР-и Барун-Ар үзгин областсын болн автономн. республиксин селаня эдл-ахуд кōдлачрин, Ленинград

балгъснд 1957 джилни майни 22-т болсн совещань деер ўр Н. С. ХРУЩЕВИН келсн ўг

(Экшнь 1-гч халх).

1956 джилд гаргъсн цагъан тосиг, 1953 джилд гаргъсна дуньцүлхя, Молдавск ССР-т 281 процент болв, эс гидж гурви холвандан бсв, Украинск ССР-т — 171 процент, белгънь — 1,7 холвандан, Литовск ССР-т — 157 процент, белгънь — 1,6 холвандан.

Эн то селаня эдл-ахугъин хот-хоолниг хурлар икдүлдж белгъ болхиг үзүлджаня.

Урмуд! Селаня эдл-ахуд күүсн диньврдү болн цаарандан бсхдн лавта хōбтктя халалгъ баях мах, ус болн тос амн болгъна тоод гаргългъар өөрхи джилмүдт Америкин Соединени Штатсиг күүцд госуларствени ик чинртя тōр тавдъ гаслдж болхиг бчаня.

Зарм то заадж келнв. Амн болгъна тоод 1956 джилд гаргъсн:

СССР-т	США-д
Махн 32,3 кг.	102,3 кг.
Усн 245 кг.	343 кг.
Тосн 2,8 кг.	3,8 кг.

1956 джилд селаня эдл-ахун 100 гектар газр болгънд авдсн:

СССР-т	США-д
Махн 13,3 цент.	33 цент.
Усн 101 цент.	111 цент.

Амн болгъна тоод мах болн ус гаргългъар Америку күүсн толад, селаня эдл-ахун 100 гектар газр болгънд индж гаргъдж авх зōвтвлин:

Мах—42 центнер цевр махарнь, эс гидж амдәр малниг чиньврдүлхя 67 центнер, ус—141 центнер.

Эн харшиги авч чадхн биди? Минигъар болхла, чадх биди, хәрнь цаарандн давдъ ишгъ бидн. Манд ик аргъ чидл баян, энүгән зуг ухата-эстятгәр оладж чадхмн.

США-д ниди джил авсн дуньгя, хари невчк ик талан цагъан тос эн джилд гаргъад авчк биди. Тингхля цагъан тосна кемджгъарнь, США-д авдгин дуньгя, хәрнь невчк ик талан манд баях, болв мана орн-нутгд амн то США-нд орхнь ик болсар, биди бийан тап-авх зōвтвдн. Амн болгъна тоод ус гаргългъар болхла США-г күүсн дееран, 1958 джилд давд гарч одх бидн. (Альх ташлдан.)

Мана ик күүсвр тер болхмн. США ода болхла эвранны производствени ик кемджгъарни запади делкан седкд ухагъинь шул сурдгъад баян. Колониаль орн-нутгд болхла энүн өмн айдъ чичрәд, США-ла айдцж чадхвдн гидж нам тōрүц ухандан чигн санцахин. Советск Союз болхла, урдин ард хоцрдъ иовсн Российни, иосиг эвранны гартан авсн олин-амтн болхла, эдл-ахугъан социалистическ кевәр тосхид, агъу ик индустрий бурдгъад, промышленностниг бōдлүлдж бсгәд, коллективизаци кевгәд, совхозмуд гаргъад, амн болгъна тоод ирдг производствени кирцжгъарнь США-ла айдх болн нам давдъ гарх аргъта болдъ чад.

Багъ биш тўрмшг чигн манд үзгдв, терүг давдъ чадсн бидл лавта. Селаня эдл-ахуд бōдлүлдж бсгхн тоскд нерәд-гддъ, 1953 джилни сентябрьни

болсн КПСС-н Централн Комитетин Пленум деер, ўрмуд, би доклад келнв. Тер зōвар хурц доклад баясн, зарм улс болхла, иир кўчр доклад гидж келчханя. Нанла харгъдж куньдвр келхәсн баячудин корреспондентир: „Тана келсн тоогар болхла, селаня эдл-ахуд кризис гарчак, колхозн тосхид кризис гарчак болджана,“—гидж келчхәлә. Мана хордт тингх керә мег олд болсн баягъхәлә. Селаня эдл-ахуд баях баядлн илдн, кеврүлж яерүлгө, олин-амтнд мана партъ, мана правительств кўрүлж келснә унь-утхннь теди медж эс чада баяв. Теди түүг медж чадш чигн уга. Бидн, большевикүд, коммунистг, мана кōдлмшк классин партъ, кўч-кōлсә олин-амтнә партъ, баях дуту-дундиг үзнә, үзнәй дарудн түүг ил-ичкннь олин-амтнд келхмн, тингәд тедилә хамдач тер дуту-дундиг урулдж чадхмн гидж медж тоолна. Олин-амтнд уни ўг келхәл, хаалгъинь заахта, баях дуту-дундиг теди саянәр уурулдж чадххмн. Олин-амтнәл тасратан уга залгъдәтә бōдлгннь партини чидл баянә. (Альх ташлдан.)

1954 джил сананд орна. Зурган джилни эргцд нег украин саадж авх ўсиг 600 гар литр икдүлхмн гидж тингхд темдгхд, мади дунд зүткән гарла. Би доклад келх баясн, тингәд зарм иньгүдм намаг хōрсмн: „600 литр гидг дегәд ик, чальчакд суугдәд чигн олхмн. Багъар авсн сән болх. Келү джил дөв, тер бийнь ўсн немдлгън гарчакх.“ Тер ўрмүдт ода ю келдъ болджана? Кен чальчакд суув? Теди бииснь чальчакд суув. (Иналдән. Альх ташлдан.)

Колхозмудни, районни гардачрин ода хуртг келдг утинь соньсхлә, тернь дегд зōрмг болдъ медгнә. Арвин джилни эргцд өмннь болхла кедж чадшго юмни, ода теди нег джилни эргцд күүцәх болчхана. Советск улс тингид гатц зōртләт бōдлгн нанд таасгнә. Тернь бат тоолврас иштә болджана, эвранны чидлән ицлгънәс гарчана, эдл-аху социалистическ язини хаалгъд иовсар үзгәлджаня. Экономикни их чинртә халхар дән-далжг уга дōрләд келхмн гидж Америкүр зōрдъ дуудвр кев биди. Эн Америкни, энүнә туньгргини өмннь болхла капиталистическ орн-нутгудт цугтан чичрчәлж, зугъудхадл болджана. Соединени Штатс кōджрдъ олсн цагъан гуйрин буудл негиднә хайдъ бдгд, гүүлгдлгө кевтсн гахан бōк наадкннь хайдъ бдгд, гурвдчидн болхла эвранны газртан хулддж болшго бас нег эд-тавр бдгд болджана.

Теди цугтан энүнә өмн кōдлиннь зуаран иовчхана, урулдулад орхмн болчв гидж айдчханя. Бидн болхла мōнчкннд омгтагъар тенүнүр хәлладж, империалистическ Америкни Соединени Штатс манас алдр ик болн үлгәлтәгъинь тōрт авдо биләвдн, хәрнь ма-гъна социалистическ орн-нутг

бийнь алдр ик болн үлгәлтә гидж тоолдъ ўзх иш манд баянә. (Шуугдъ альх ташлгән) СССР нарт делкад түүрн болдъ кōдлмшчрин болн крестъянсин иосн тогтсн орн-нутг бōдджана, алдр Ленина гартсн Соединени Штатсәс, үлгәлтәнь, давунь ил. 1953 джил КПСС-н ЦК-н сентябрьск Пленум болсна болн тер Пленум деер минн доклад келдснә хōбн, америкни зарм улс манд тал индж гтахуль хайв: стратегическ сырь эс гидж алт Советск Российн бгхлә, биди орсмүдт үлү гахан бōкән, тосан болн нань чигн юм хулддж чадх биди гидж келчхәл. Стратегическ товар хулддж чадх биди гидж тедид келвди, болв иштә сырь болн алтан, гүүлгдлгө кевтсн тоснае бсгнго биди гидж Советск орн нутг бииснь эвранны мах, тос болн нань чигн хот-хол элвәр гаргъдъ авч чадх гидж иштә кевәр теди келвди. Амн болгъна тоод мах, ус, тос гаргългъарни СССР өөрхи джилмүдт тедиг күүцәр седдъ баяхиг соньсхларни, США-н империалистгр ода ю келхнь кемлжанә. (Удан альх ташлдан.)

Эн тускар капитализмг давдъ харсчхадг улс кесг худд келчхәхн лавта, теди нег юм ухалдъ гаргъх. (Иналдән) Хулдан теди келдхәтхә. „Нохан хуцлгън сальк дахд“—гидж олин-амтнә үлгүр келдмн. Өмнән тәвсн күүсврән бәрхин тōлә мана олин-амтнә ицлгәтгәр уралан иовхн лавта. Социалистическ тосхлгини чидлннь, мана партини политикниг, мана хаалгъсн герлгъд баях марксисстеск — ленинск сургъулиг олин-амтнә улм саянәр медж авчхәк. Коммунизм тосхлгънә алдр тōрмүдтг келж-күүцәхн тōлә советск улс урдклагън айдл кўч-кōлснә баатр иовлд үзүлдж, чадмг-чидмгән гаргъх.

Урмуд! Амн болгъна тоод мах гаргългъар США-г күүсн тōләд мах гаргългъиг 3,2 холвандн, 1956 джилә дуньг-тоулгъниг дигтә чик гидгәр тоолхла—3,15 холвандн икдүлх зōвтәвдн. Эн тōриг альк джилд күүцәхиг ода заадж келләд керг уга гидж би санджанә. Эн тōриг альк джилд күүцәлж чадхан республиксин, областсын гардачнр, колхоз-никүд, совхозмудни кōдләч-рин бииснь тоолд, барар дам-джулад келчхәтхә. Олин-амтнә дугтан эн керги зōвшәрлдж дōнбихн магд уга болв, ода амтнд невчк дōнб бгхмн, эдн дотр умдулгәлгъ гаргъхмн. Тингхлә тер му болх уга. Дайнә цагиг санлтн, тингхд, даярлгн эклхин өмн кōдлмш саянәр кевдхлә, цергүд саянәр бурдәлдж белн болхла, шин селм авдсн, сумар элвәр тегтгдсн болхла, цергин амтнә сурән бōдләд, ицлгәтгәр уралан иовад, фашистск хортна церегиг күүчәд, хамад уга келчхәд баясн. Ода болдъх дән-дәлжг уга дōрләдн социалистическ экономик динлжг, кўч-кōлсч олин-амтсиг дәлжрәд

гаргълчкәд, капиталистическ системни юм давдъ гарч чадшго гидж келчхәдг баячудиг динлдж-кокхиг теглгън тенүи-нәс чинрәри тату биш. Капиталистическ стройни чидлннь үзүлдәлх орн-нутг Америкин Соединени Штатс бōдджана. Тингәд, экономическ дōрләдн империалистическ алач-маччиринг динлдж бидн чадахн, советск улс энүнд үзүлгән чинрәтә. (Удан альх ташлдан.)

Энүг зарлад келсн цагт, эн ик чинртә тōриг күүцәхн, күүсәлхәри мел мōнчкни цагт бōдлгәр күүцәхн тōлә ноолдлгәнд орлц севәр кун болгънд гарх, тингәд кун болгън эвранны колхозтан, совхоздан, райондан, эвранны областядн, республикядн, орн-нутгдан бучкәдн юугтар болв чигн дōнбөкд болхар седх гидж би санджанә. (Альх ташлгән.)

Деер келдсн тоогур хәрү ирчән. Амн болгъна тоод США-д 1955 джилд 99 кг. мах гаргәдсн, 1956 джилд—102,3 кг., эс гидж джилни эргцд 3 процент бōдл. Ода болхла США-д производствени хаслгн, тәрә тәрлгән багърулгн бōдджана, эднд продукциг гүүлгәлгн кевдхәхн. Болв, кирцхд дōрн джил ирхн өмнәсн авч биди келдәхн урар, теди мах болн ус гаргългъна кемджгъинь невчк бōдлүләд чигн орх. Энү ююнн тōлә би келдәнә? Эвранны аргъ-чидлән тоолд, колхозмуд болн совхозмуд США-т 1960 джилд күүцәлж чадх биди гидж ишидхлә, производств бслгънә зурад невчкн үлү „немүр“ кехмн, талданар келхлә мах гаргългъиг 3,2 холванд бсгхн тōр тәвхин орлд 3,5 холвандан орн-нутг дунднәр тоолхла ирдг болдгар тōр тәвхин. Эклдъ тоолхларни 1956 джил авхмн, цаарандн 1957, 1958, 1959 болн 1960 джилд ирхиг тоолд, эн дōрн джилни эргцд 1956 джилд баясн кемдәнәс 3,5 холвандан ик болх кемдәнд күүч болдгар темдлгхмн. Тингхлә, 1960 джилд амн болгъна тоод мах гаргългъарнь США-г күүцлж чадхвдн.

Усәр болхла тәвгдлжә тōриг темдгтә. Ирх джилд Америкни Соединени Штатсиг күүсн, күүцәлж чадх чигн зōвтәвдн, энүг чадх биди. (Шуугдъ альх ташлгән.)

Болв, кемрдән, биди мах гаргългъар Америкни, үлгүрүлхд, 1960 джилд эс күүцәлж чадхла, ямаран чигн зовлн болш уга. Болзиг невчк давулдж болхмн, эн тōриг 1961 джилд чигн хагъхлә ма му болх уга. Болв, келхд, 1961 джилд „үлдлмүд“ цеврлгд зōвтә, гол кōдлмшг болхла 1960 джилд күүцәлж кергтә. Энүнд зōрг гаргъдъ, тегәд эн тōриг хагъхл кергтә. Эн эрки кергт областсын болн республиксин немрн айд болх баяд уга: зармсн невчкни күнд ача авх кергтә. Зарм колхозмуд мах гаргългъиг 3-4 холван, наадкнсь—10-15 холван икдүлдж чадхмн. Эн эклдж иовх алдр иовлд дундн болн үлдж иовх колхозмудар производствени кемджәг темдгтә саянәр

бōдлүлгн дегд эрки чинртә. Болв, ўрмүд, иим эрки ноолданд орхардн, динлхдн их кергтә, белләд чидлән агех кергтә. Бидн ода, тәвсн күүцәлж күүсн материални цуг эв-аргътавдн гидж тоолджанә. Зуг эн эв-аргъан эвинь хайдъ олдлж, олгүдсан саянәр бурдәлж кергтә, тедид биди эн тōриг гәлхвдн. (Альх ташлдан.)

Тәвгдсн тōрмүдтә залгълүлж таанрг нег иовлдин тускар келхар седджанә. Колхозникүдгә, МТС-н болн совхозмудни кōдләчирлә күүсиднә хōбн, эднә даялгъврмудла таньдснә хōбн, амн болгъна тоод мах, ус болн тос гаргългъар өөрхи джилмүдт США-г күүцәлж ухан-селвг орн самлд, заадсн хот-хол гаргългъар Америкни биди кезә күүцәлж чадхиг тоолд диглдж бгн гидж би экономистграс сурлав.

Нуучинь секнә. Хōкрәлгәтгәдн Михалков эндр „Прявт“ бичдәлх мет, эдн нанд гаран тәвсн цаас бгв, цаасидан тиз чигн тәвчхәлж. Тер цаас бичидж бичәтә баянә: мах гаргългъиг 3,2 холван икдүлхмн, США-т 1975 джилд чигн биди күүцәлж чадхвдн. (Иналдән). Урмүд экономистг, кемрдү таниг невчк шалгъад-келәд өрксн цагт, нанд тәвдъ бгхиги сурдджанә. Мана наукадалд динлврдүд күүцлә, биди тер динлврдүдәр бахтнәвди. Советск ученс олин-амтнә күүцлггә үзв. Болв, научн кōдләчнр заагт мана уралан иовлдин бәрдәлхн чигн баянә. Эрки амн чинртә тōр хагългъниг 1975 джил күүрлг уларулна гисн ю бōдджана? Большевикүд капитализмд урулчхана, хәлә-цхәти,—зарм капиталистическ орн-нутгудар орн-нутгин амн болгъна тоод хот-хол гаргългън социалистическ орн-нутгудас икдл—гидж социалистическ тосхлгини өмнәс, колхоз-ни тосхлгини өмнәс, социалистическ орн-нутгудин өмнәс дакад чигн уг цагт бурцхәх эв-аргъ капиталистическ ордудин идеологист бслгн эн бōдджана.

Эн кергиг мана экономистгр ягдъл хәләдъ гинәт? Э карандаш авад, келү джил эргцд ямаран бслт болхннь тоолдъ (кесг джилни то авчхәлж). Арифметикни хәләцәр болхла, энүнд ямаран чигн хаджгәр уга, иткүлдж цугтагъинь медүлджаня. Болв, ўрмүд, мана олин-амтнд, мана колхозмудар болн совхозмудар ода ямаран кучн-чидл хурсиг медж кергтә. Мана олин-амтнә культури бслт, олин улсн материалнь тегткд, мана эдл-ахус дамг кадрмудар бәрлгн—цуг эн хамг агъу ик чинртә. Кесг колхозмуд мах хойр-гурн джилни эргцд хот-хол гаргългъан 10-15-20 дакд икдүлжәхиг тәди үздәл-әнәт. Ямаран арифметическ то-дигт, цуг эн хамгиг орулдж болх? Энтн политик, энти литическ иовлд, мана партини олд джилә кōдлмшин, мана цуг олин-амтнә кōдлмшин ашнь бōдджана. Минн келдәлх

(Цааранкнь 3-ч халх).

Амн болгъна тоод мах, тос болн ус гаргългъар, Америкийн Соединенн Штатсиг өөрхи джилмүдин эргцд күүцдж авхмн

РСФСР-н Барун-Ар үзгин областсын болн автономн республиксын селәнә эдл-ахуд кōдлächрнн, Ленинград балгъснд 1957 джилнн майнн 22-т болсн совещань деер үр Н. С. ХРУЩЕВИН келсн үг

(Экзальш 1-2-ч хаакт.)

Уурмуд, му улс биш, эднә нерин келхшн, болв чиринь улаахаг. Тингхлә, тедн сәәнәр сандж-тоолдж каранаш авцхах, олин-амнлә икар селвлгцх, эдл-ахун бәәдл халәждж-шиндждж медццх, олин-амн-нә джиргълнн бәәдл, энүнә зүркий цоквр медццх.

Колхозин тосхлнн күчн-чилд. Советск улснн патриотизм, социалистическ дōрдлән — эн төрнн ирх бōрхн джилмудн хагъгъд, эн тави джилд орн-нутгин амн болгъна тоод мах, ус, тос гаргългъар Америкийн Соединенн Штатсиг күчн эв-аргъ манл эн бōчәнә.

Уурмуд, кегр ода талнә уулдәрис урхмн. Тадн алыхан ташдхханат, болв теруган ода талн кесг центнер хот-хоолар батлцхах зōвтәг. Таанр чидл кәрхдән эврәннн халхасн цугтагынь кехтн магъд уга, зәрмдән күчтнн, кемрджән, давдз зүткхләрн эврәннн чидләс давуугъар чигн кедж чадхмн. Эн дōрдләнн дидн днхлх зōвтәвдн. Мана эн диләвр водородн бомбас күчтә болхмн. (Уданар алых ташгън). Импералистнр ода ним "теорин" ухалдж гаргъв. Эдн келнә: водородн бомб Советск Союзд бәәнә, тинм бомб США-д бәәнә, ода болхла Англиян чигн бәәнә. Дегд агъу ик күчтә селм—водородн бомб болхла, терн чигн, энн чигн бомб хайш уга, болв нег негән бомбар айлгъцхәхмн. "ни-таар чигн уга, дән чигн уга" гнх авцар кини дә бсгдәйцхәхмн. Бидн, советск улс, эн авшлә зōвшәрхшвдн.

Бидн, ни-тōвкүнә тōләвдн, атомн болн водородн бомб уурахин тōләвдн, ууратн гилж США-г болн Англиян дууднавд. Бидн капиталистическ орчлнннн бомбар хагърхар сехшвдн. Кемрджән бидн әмнә то болгънд мах, тос болн ус гаргългъна кемджәгъар США-г күчхлә, капиталистическ ул дōрнн хамгин күчтә торпед тәвхвдн. (Алых ташлән).

Тегәд тингхлә кōдлмшч класс ямарн аргътагынь сандж-ухалтха. Хаана йоснас хуучрнн улл авцхасн мана орн-нутгин кōдлмшчнр ягъд олин-амт босхсиг, энинг нег бōдл хамцулсиг эн олин-келн амтснн култур ягъд бсгдж-бōрджүлсиг, эднә экономическ бōдлүлсиг болн дōчн джилнн эргцд капиталистическ, хамгин ик күчтә орн-нутгудин чидл күрш уга йовудар йовсин цугтан үздәтхә. Мана советск олин-амтн улм-улм сәәнәр, културнар бәәдл болдгар, материалнн тетгмджтә, бәәдл сән гертә болдгар кех кергтә.

Эврәннн орн-нутгин, эврәннн газрин эзн, — советск олин-амтн цуг производствнн средствнн бийсн залдж, Ленинн темдлсн аш күчл — коммунистическ обществнн тосхлгънур батта иткмджтә уралан йовдж йовна. (Уданар алых ташлән).

Уурмуд, промышленностин халх бидн ик холд уралан йовдн, промышленнн продукц гаргългънн 30 холван икдүлү-

вдн. Темдгтә диләврмүд селәнә эдл-ахуд чигн күчдәв. Болв мах болн малас авгдл, талдан чигн хот-хол гаргългън мана нектврлә ода бийнн ирлцдхәш. Мана орн-нутгн хамгин ахр болзт дала элвг хот-хол гаргългъ-бүрдәд чадхвдн, юнв-гад гихлә, мана газр тинм ик бани, мана олин-амтн тинм агъу күчн чидлә болн күнв-кәл ухатг. Олин улс техникәр болн бдгә цагин наукар, цуг нōурлг болн шин йовдл-мулар тулгдж кōдлдж болдгар кех кергтә, тегәд бидн тавсн күчләнн күчхвдн.

Кемрджән, зун гектар газрт 42 центнер мах эс гилж 67 центнер әмдвесәр гаргългъ кергтә болхла, тегәд эн тулгчинн? Манд ода зун гектар газрт 100 центнер мах, нам түрүнүс икар гаргълд колхозмуд бәәнә. Кесг колхозмуд болн бүкә райоде хойр-негн джилнн, ик гихлән гурвн джилнн эргцд, мах гаргългънн 3-4 холван икдүлх даалгъвр авцхав. Ух-млтә йовдлнн селдәр татсн — Тамбовск областин Комитетнн нертә колхозин ахлач үр Андреева. Андреева эврәннн колхозникүдин нерн деерис ним даалгъвр авб: 1957 джилд зун гектар газрт 60 центнер мах, 1960 джилд болхла, — 170 центнер мах авх. 1956 джилд дүнвцүлхлә, цуг мах гаргългънн дōрвн дундур дакдз бсхмн.

Харьковск областин Орджоникидзев нертә колхозин ахлач үр Омельченко бас эврәннн колхозникүдин нерн деерис бōдән даалгъвр авб. Эн колхоз 1956 джилд зун гектар газрт 36 центнер мах гаргългъ, 1957 джилд 80-д центнер мах, 1960 джилд болхла, 115-д центнер мах бōхәр үгән бōчәнә. Ослтнн гурвн холванас үлү. Молдавск ССР-н Кировин нертә колхоз (ахлачн үр Толчу) 1956 джилд зун гектар газрт 40,9 центнер мах авла, 1957 джилд — 110 центнер, 1960 джилд — 180 центнер мах авхар үгән бōчәнә. Ослтнн дōрвн дундур холван.

Черкесск областин "Здуботок Жовгна" гилд колхоз (ахлачн үр Дубовский) 1956 джилд зун гектар газрт 54 центнер мах авла, 1957 джилд авсн даалгъврнн 72 центнер, 1960 джилд — 110 центнер мах. Ослтнн хойр холван, юнв-гад гихлә эн колхозд 1956 джилд 54 центнер авдла. Чувашск АССР-н Ленинн нертә колхоз зун гектар газрт ним даалгъвр күчәхәр үгән бōв: 1957 джилд — 100 центнер мах болн 300 центнер ус, 1960 джилд — 150 центнер мах болн 400 центнер ус. Эн колхозин даалгъврнн болн кергнн онычтә сән! Эн колхоз ямарн улд малан бсгәд бōрджүләд йовнар? Эрднн-шишән улд. Колхозникүд эн джилд тәргдсн 200 гектар болгънд 1000-д центнер силосн масс авхар үгән бōчәнә.

Мах гаргългънн 10-15 холван икдүлүлж чадх колхозмуд бәйхәнә. Улгурнн, Курск областин Калиновск селәнә колхозд 1953 джилд зун гектар газрт 8 центнер махн гар-

гъдла, 1955 джилд — 31 центнер, 1956 джилд — 60 центнер махн гаргъдла, 1957 джилд болхла, колхозникүд 90 центнер бōх даалгъвр авцхав. Тер колхозд 1953 джилд зун гектар тәрәнә газрт 1,8 центнер гахан махн гаргългъдла, 1955 джилд — 28,7 центнер, 1956 джилд — 50 центнер, 1957 джилд болхла 70 центнер гахан мах гаргългъ даалгъврәтә. Тингәд эн колхоз 1957 джилд мах гаргългънн 1953 джилд дүнвцүлхлә — 11 холван, гахан мах гаргългънн 35 холван икдүлжәнә. Кемрджән колхозмудин икннкнн мал бсгдж-бōрджүлгънн тинм йовудтагъар кецәхәлә, бидн мах гаргългъ темдгтәгъар бсгдгъар тавдлсн төрмүдән диләвртәгъар хагъ-лхвн.

Эн совещанә өмн Ленинградск областин Гатчинск района XV111-ч партсөзлнн нертә колхоз одал, колхозин ахлач үр Горюгинсктә, правленә члеләтлә, бригадирмүдтә, активстә күчннх эв нанд ирв. Сән колхоз, эн, 1953 джилд эн колхоз зун гектар газрт 6,9 центнер мах авла, 1956 джилд болхла, — 25 центнер. Колхозникүд 1957 джилд зун гектар газрт 40-д центнер мах авх, 1960 джилд болхла — 125 центнер мах авх даалгъвр авцхав. Тингәд 1956 джилд авн 1960 джилд күртл колхоз мах гаргългънн тавн холван бсгдәнә. (Алых ташлән). Колхоз 1953 джилд зун гектар газрт 108 центнер ус авла, 1956 джилд — 270 центнер, 1957 джилд болхла 350 центнер ус эн бōхмн, 1960 джилд — 450 центнер бōхмн. Мах болн ус гаргългънн икдүлхнн тōлә тана зонд тинм ик эв-аргъ бәәнә!

Эн совещанәд кесг уурмуд босдж үг келцхәв. Эли эврәннн диләврмүдәрнн маниг байрлулв. Мана областсәр болн республиксәр эврәннн кергин йоста мастермуд, ямарн онычтә сән улс бәәнә. Тингхлә танд, келнә әдлцх, кенәс үлгүр авх улс цугтан бәәнә. Зуг колхозмудар болн совхозмудар бәйх дала болсн эв-аргънн күчднн олзлх кергтә, олин улснн эв-әрмдннн бōдлүлдж, кадрмудт сургъмдз бōх кергтә. Танад районсн болн областсынн организационн гардгч кōдлächнр колхоз болгънд арвагәд күн туслр болх. Болв эн арвагәд күн заагт, селәнә эдл-ахун хот-хол гаргългънн улм бōдән кемджәнн ямр кевәр гаргългъ сәәнәр меддж, колхозд дōнн-тус үзүлж нег чигн күн олдгō йовдл гарна. Юн учрар эн гарна гинәт? Кōдлächнр эргәдл йовдлцхана, күүндвр кецәхәнә, болв кегдәд йовх тōннн сәәнәр медхс — терүнә учрнн тинм болджана. Керг сәәнәр меддж, селәнә эдл-ахун экономикнн төрмүд сәәнәр йилгълж мелх кергтә.

Областьсин комитетсин уурмуд селгәтрмүд, таанр, нанд тәвдж бōчхәтн. Партийн биш улс заагт чн мадинг шаләд-муурулнчн гидж таанр, нанд келәд чигн бәйхт. Уга, уур-муд, келдз чадш угат, ода,

партийн болн партийн биш улсиг келсн үгәрнн йилгълд зовлнцтә. Эврәннн уулдврәнн сәәнәр ухалдж-шалгъх кергтә. Кемр бидн эврәннн дуту-дундин тускар, тедниг уурулхнн тускар зōртгәгъар келхлә — мана гардачнр хоосн үг асхад келдгүдлә ноолдджана, тингсн хōбн керг урчн — гнжд олин-амтн келх. Кемр бидн нег-негидән алых ташлцхла, хоосар үг келдгүдин хаалгынн цааранднн тәтхвдн. Тингдз Америкийн бидн күчдз чадш-говдн.

Тана оныгнн би ним юмнд бōгүлхәр селдәв: магазинәр гахан махн дала, үкрә болн шовуна махн багъ гидж әмтн маниг нег джчләс шоолх әйм-шг бәәнә. Йиринә мах тас махн уга болсн цагт гахан махн боднцтагъар чигн сән, борш кев чигн сән. Болв, эндр гахан махн, мангьдур гахан махн, иккәдүр гахан махн болсн цагт, үкрә мах, такан мах, галуна мах эс гнжд чиндгнә мах илх дурн күрнә. Тер тōләд, олзнас авн бōрү бōхс болн гунлжт йилгълж авх кергтә, кемр тедн тоом болш уга болхла, тегәд күүнд юн кергтә болна, терүгән цугтнн хулдлж авг болдгар олин үсн мах, темдгтә-тодрха кемджәгъарн махна кōрнн бә-әлг болдгар тедниг бордх кергтә.

Махна малмуд бсгдг зонмуд, нег үлү мал хәрүлж хадгълд сән идлтә газрмудар гаргълхә туста бōтхмн.

Колхозмуд болн совхозмуд беконн гахас бордихах зōвтә. Беконн гахас бордхд багъ хот кергтә. Беконн гахас бордхлә немсн нег килограмм немүр болгънд 4—4,5 хотин единиц гаргългъна. Мана орн-нутгин эрки сән гисн эдл-аху-сар, тер мет Даныд беконн бордхлаг немдсн нег килограмм немүр болгънд 3,6—3,7 хотин единиц гаргългъна, терүнләрн хамдан гахан бōк икар гаргълж авхар бордлгънд немсн нег килограмм немүр болгънд 7 хотин единиц гаргългъна.

Тана райодар, дакад телу мет Сибирт, Уралд, Прибалтийск республиксәр шовуд бсгдгнн делгрүлх кергтә, нег үлү уснд бōмдг шовуд бсгдгнн делгрүлхмн. Энүл усн токтлг газрмуд дала, нам танд цуг орн-нутгин шовудар тетлдж чадхмт. Чиндг бсгдгнн икар делгрүлхмн. Чиндгнә махн дегд сән амтга болсн деерән шимтә. Нам чиндгнә махнн такан махнас дерлжүлдж идг кесг әмтс би меднәв. Чиндгнә сән арс бōнә. Чиндгнә арсар бичкн куүкд болн бōдүн улст палыто эдлж болхмн. Чиндгнә ик бсгдгтә агърусн. Тер тōләд чиндг бсгдгнн ик орута.

Малин хотин кōрнннн тускар сәәнәр ухалх кергтә. Кемрджән бидн даалгъврмуд авч-кад, болв малин хотин кōрннннн батлчинн туск эв-аргъ эс олдж чадхла, цуг манас кел-тәгъәд ундж одлцхәхмн. Газрин агъуғ немдз икдүлгъярн эн төрнн тасланавд йилгълн тана условийд болхла багъ болх бә-

тхә, нам тинм газр танд уг болд бәәдлә. Тингхлә, мал мудиг хурлар, омгтагъар бсгдгнн керг бәәдлжәнә. Агротехникиг ясрулн бәәдз културин сәәнәр шүүдж-халәжд авлгън, удобреннн олзлгънн кергтә болджана.

Костромск областд агроном болдз кōдлджж үр Макарова энүнд босдж үг келв. Энүнн келсн үгд соннн, шин юмн дала. Ур Макарова эврәннн кергән меддг сән агроном болдг бәәдлә, түүнә келсн үгнн би оныгән, дурн селдлән тавдлж сонсөвв, болв түүнә келсн үгмүдин зәрмсләнн би зōвшәр джәхшв, зәрм үгмүднн таста болв, зарм үгмүднн тас уга болв. Арва болн ичмә тәрлгънн икдүлхнн тускар тер келв, ташир тингхләрн гектар болгъ-насын колхоз 6 центнер арванна, гектар болгънасын 8 центнер ичмә арва гидж тер кер-члв. Арван болн ичмәнә тинм ургәд авлгъарн танд холд одш угат гилж шуд гооднн танд келджәнәв. Та алыд сургълүл сурлат гидж сурх дурм күрчәнә. Мана институте зәрмдән амтсиг урәчкнә. Гектар болгъ-насын 140 центнер боднцг танд цугдүлүлж хурадж авнат. Тинм болхла, шуд боднцг асралд ургәджд автн, тингхләрн танд арва ичмә хойринәр болхнн кесг холван хот-хол гектар болгънасын авт. Минь тингтн гидж заадж болхий? Бидн бод-нигсн бий деерәсн ухалдж гаргълсн угавдн, манас урд, манин гарад уга бәәтл боднцгнн манур авч ирсмн. Боднцгннн тускар хар гурйла дүнвцүл-лж академик Прянишников дегд сәәнәр келлә. Эн ик гун сургълүлтә күн билә. Туунә бичсн дегтрмүдин умшцхатн. Деер ар үзгин зонмуд клевер, тимофеовск гилд бсв тәрлгънннн хасдж багърулгънн хаджәр гидж би тоолджана. Тана зон-олс тәрлд зон болджана, тингх-лә хаалгъ татгч клевернн тәр-үлдж эс тәрхлә, танд олсан сән ургәд авч чадш угат. Клевер сән теджал бōнә, струк-туриг ясрулана, газрин шимиг икдүлнә. Тер учрар клевер тәрлгънн аистан, киндән хасдж багърулж болш уга. Нам чеховск харсанатна бийнн нег эрәсннн авал, негинн үлдәлә, тана зәрмстн болхла цуг эрәс-динн сүлдлдж авцхәнәт. (Инал-лән).

Тана зонмуд малин хот гидж боднцг, эрднн-шишә, лю-тинн, клевер, вик болн нашь чигн културмуд тәрлхәтнн гидж селвг бōх биләв. Овсн икар силосоват кех кергтә. Танд халәцхәтнн, Северн Ир-ландлв царнннн бсв силосов-ват кенә, тер силосарн бод малмуд асрна, нам мōрд чигн асрна. Тана газр чингтәвр газр болджана. Танд бсв ха-сахд зовлнцтә болна. Танд бсвснн хагсахләрн брәлиннн ге-емт, брәлнн кōджрхмн. Овсән хадж авад силосоват келлә сән болхн угат. Тер цагт ургәгъәд авсн тоотан цугтнн хадгъләд, сән шимтә, айтга деернн малмудан асрхт.

(Цаарачкнн дәрүк номерт.)